

L'AVENÇ

LITERARI * ARTISTICH * CIENTIFICH

REVISTA QUINZENAL IL·LUSTRADA

L'ÍDOL TRENCAT

tingué un jorn la Passió, que al mon governa,
y entre sas mans va pendre lo meu cor:
en daurat encenser va transformarlo
son poder misteriós.

Despres, prenent estada en mas entranyas
com regna en un país sotmes al jou
—iserás un de mos temples!— la deessa
digué a mon pobre cor.

De llavoras ta imatge encisadora,
gentil companya de mos jochs de noy,
tingué en mon esperit una ara pura
ahont rebre adoració.

Però, 'l temps, d' un cop d' ala va tocarlo
y l' idol va trencarse per si sol;
la ara 'l conserva encar; lo cor l' encensa
mogut per la Passió,

y 'ls núvols que s' aixecan per los temples,
rodant fins a la volta de mont front,
se fonen en rosada, y, quant t' anyoro,
omplan mos ulls de plor.

RAMON D. PERÉS

FOU EN BARCELONA Ó EN VALÈNCIA

LA PRIMERA IMPREMPTA D' ESPANYA?

(Acabament)

III

PER algun presentiment explicable ó no explicable, Mendez, lo mateix que sortia á la defensa de la bella València, afirmava *condicionalment*: «Siempre que se verifique la existencia de alguna de estas dos ediciones, ú otra antes del 1474, daré la primacia de este arte á Barcelona...»

Y en la referida fetxa de 1833 lo sabi bibliógrafo Jaume Ripoll Vilamajor, recullint l'invit de Mendez, publicava un quadern de vuit planas tornant de nou y sembla que definitivament, á Barcelona la primacia per tants anys atribuïda á València.

Lo dato alegat per lo respectable Ripoll era massa sério pera esser rebutat sense mes ni mes, y la llògica d'aquellas vuit planas era massa contundent pera que 'l sofisme pogues ferne presa.

Heus aquí lo que determiná á favor de Barcelona la disputada primacia:

Lo trinitari fray Pere de la Concepció, al ingressar de nou en son convent de Vich, feu un escrutini minuciós de tots los llibres de la biblioteca, topant entre ells ab un tomet de cinquanta planas, que per son aspecte diu ben clarament que es un incunable.

Examinat degudament, resultá esser, per la fetxa, lo primer llibre imprés á Espanya. No te portada com s'acostumava en los primers anys de la impremta. Comensa ab un epígrafe que diu: *Pro condendis orationibus juxta grammaticas leges litterassimi autoris Bertholomeo Mates libellus exorditur.*

Al final hi ha 'l peu d'impremta, concebut en aquestos termes:

Gratie habentur Deo. Libellus pro efficiendis orationibus ut grammaticae artis leges expostulant. e docto viro Bertolomeo Mates conditus. et per P. Johannem Matoses Christi ministrum presbiterumque castigatus et emendatus sub impensis Guillermi Ros. et mira arte impressa per Johannem Gherling alamanum finitur. Barcelona nonis octobris. anni á nativitate Christi M.CCCC.LXVIII.

D' aquest preciós dato diu en Jaume Ripoll: «Este final no puede ser mas terminante. De él resulta palpable y evidentemente, que nuestro librito se acabó de imprimir en Barcelona por el alemán Juan Gherling á 7 de Octubre de 1468. Siendo esto así, no hay cosa mas puesta en razon que el que se despreocupen los que siguiendo al P. Mendez no han admitido imprenta en España antes de 1474, ni en Barcelona antes de 1475, y confiesen francamente que en Barcelona sudaba ya la prensa en 1468; que Barcelona y no Valencia es la primera ciudad de España donde se empezó á imprimir.»

Desde alashoras sembla que no podia posarse en dupte quina fou la ciutat d' Espanya primera en fer us de la Imprempta, d' aquest invent que encara no ha trobat un competidor, y que per sa importància ab orgull pot titularse germá de la Locomotora y de la Electricitat.

Aixís y tot, despres de 1833 no ha faltat constantment qui estampesl' any 1474 y la ciutat de València com lo primer dato tipogràfic d' Espanya. ¿Seria per desconeixement del opúscol d' en Jaume Ripoll ó be seria per no creures prou fundats los arguments y probas per ell alegats?

Nos incliném á creure lo primer. Si tan faltat de basa estava lo escrit per en Ripoll no haurían faltat impugnadors.

Y deu tenirse en compte que 'l folleto á que 'ns aném referint se publicava á Vich y en 1833, ab lo qual facilment se compendrà la poca circulació que tindria fora de Catalunya y casi be podriam dir de la provincia de Barcelona, dada la poca facilitat de comunicacions d' alashoras y lo reduhit que era 'l número dels aficionats á n' aquesta mena d' estudis.

De totes maneres las deduccions tretas per lo P. Ripoll y publicadas en 1833, respecte al llibre *Pro condendis orationibus*, no fóren ni han sigut formalment contraditas, ni tampoch se te noticia d' haverse trobat en aquestos últims anys, que tan aprofitats han sigut per

las investigacions històriques, cap altre incunable estampat á Barcelona ó fora d'ella que vingues á disputar á n' aquell lo dictat de primer llibre impres á Espanya.

Quant entre ls cataláns dedicats al ram de la història s'ha tingut de tractar aquest punt, desde alashoras, s'ha admes lo criteri del P. Ripoll; y fins prenent basa de son mateix treball s'ha escrit quelcom, com lo capítol dedicat á n' aquest objecte per en Pi y Arimon, digne per molts conceptes d' esser llegit. Y si algú troba natural, per motius de patriotisme, que los d' aquesta terra sigan partidaris de Barcelona, sápigam que no sempre ni tothom ha cregut lo mateix. Entre altres recordém lo *Boletín de la Sociedad Tipográfica de Barcelona*, periódich professional, que ab mes passió que esperit d' anàlisis sostenia que l' introductor de la imprenta en Espanya fou en Fernández de Córdoba, subjecte que l' any 1478 imprimia á València junt ab l' alemany Lambert Palmart, qui continuá després estampany sol fins á 1486.

De pochys anys á n' aquesta part la mateixa qüestió de si fou València ó Barcelona doná lloch á una viva polèmica entre una revista d' aquesta ciutat y un periódich d' aquella. Prengué peu d' un erudit article del Sr. Bofarull (Anton); y si es cert que fou ben sostinguda per dit senyor, ben poch de nou vingué á resultar-ne. Alashoras passá casi desapercebuda per la generalitat aquella polèmica.

Avuy torna á remoures la mateixa qüestió. ¿Hi ha motiu fundat? No; mentres no surtin nous datos, pero bo será que se'n parli de veras; que las qüestions històriques com las científicas res perden en ser molt discutidas.

Ara ha pres peu, com havém dit al comensar, de una simple nota continguda en un quadre de la introducció de la impremta en los principals estats del globo, obra mestra de tipografia publicada per lo Sr. Gorchs, de Barcelona, en lo *Correo Tipo-litográfico*. Las primeras descárregas s' han tirat ja y esperém veure si va endavant la disputa.

Preném interès en lo punt que s' debat y no tenim empaig en declararnos partidaris de Barcelona, no per esperit de localitat sino per convicció fundada en los datos històrichs alegats per uns y al-

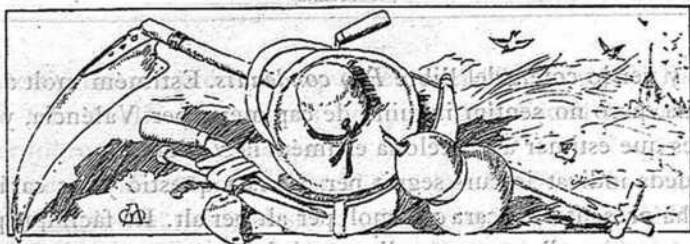
tres, y per lo coteig del llibre *Pro condendis*. Estimém molt á Barcelona, pero no sentím inquina de cap mena per València, y tant ó mes que estimar á Barcelona estimém la Veritat.

Queda indicat lo curs seguit per aquesta qüestió y los caràcters que ha presentat, encara que molt per alt per alt. Es fácil que prenguéu cartas en l' assumpto y llavors defensarém per qué som partidaris de Barcelona.

E. CANIBELL.

CANSÓ DE JUNY

CANSÓ DE JUNY

En l'armonios concert que las espigas
cantan de sol á sol,
totas cantan igual, totas entonan
la mateixa cansó:

«La Terra, bona mare, es mare nostra,
pare y bon pare 'l Sol;
lo dia 'ns du la vida y la esperansa
la vetlla 'ns du 'l repos.

«Sobre aquests camps hont hem florit nosaltres
s'espigarà blat nou,
la cansó que dirán altras espigas
será aquesta cansó:

«La Terra, bona mare, es mare nostra,
pare y bon pare 'l Sol;
lo dia 'ns du la vida y la esperansa
la vetlla 'ns du 'l repos.»

APÈLES MÉSTRES.

ESBOSSOS CRÍTICS

FRANCESCH MATHEU

(Acabament)

Spleen: es tal volta un poema? Jo m' inclino á considerar que no. Hi ha motiu, no obstant, pera parlarne donantli poca importància com feu, quan apagaué lo *Reliquiari*, un crítich que no sol equivocar-se? Tampoch ho crech aixís: Deya Presmentat crítich que l'aburriment ó fastidi no era matèria poética, y per més que aquesta afirmació feta en absolut y ab las rahóns ab que ell la apoyava sembla que ha d'esser necessàriament admissible, ben examinada no podria lliurarse d'esser molt discutida. Desde luego, qué es sumament arriscat lo dir si tal ó qual cosa és ó no matèria poética. Nostre sigle, que ha vist tants atreviments, tantas novetats, tants afanys de descriure lo indescriptible y de cantar lo que en altres haguera semblat incapas d'inspirar cap cant, no permet formular ja afirmacions tant terminants sens exposar á qui las fassi á veures desmentit molt fàcilment per qualsevol poeta de poderos alé y prou enginy per treure poesia d'ahont lo vulgò dels mortals no n'hi veyém. Es més, jo crech que, exceptuant aquelles que ja es de sentit comú lo compendre que no son més que vil prosa, no hi ha matèrias poéticas ni no poéticas. Tot depén de las mans en que cauhen. Si son *olimpicas* lo néctar brollará d'ellas siga l'que's vulga l'fruyt que expremen; si son baixa y pobrèment humanes en va destilarán las rosas mes escullidas: la mitològica beguda dels deus no's produhirá.

Ara be, deixant á part la forma figurada y expressantnos mes senzillament, en Matheu es poeta y, per lo tant, ha tret poesia d' aqueix estat de la ánima que sol seguir als grans dolors. Y si 'n Matheu ha fet aixó, si ningú pot dir si altre poeta superior á ell ho haguera lograt encara mes, ¿cóm afirmar que assumpto tal no sigui matéria poética? Lo que á mon parer podria afirmar-se es que no es materia *poemática* y aixó perque la cosa en sí autorisa á ferho. L' estat anímich que denomina la paraula *spleen* no es, per exemple, com l' amor, que pot presentar fasses totalment diferents, y que 's van succehint unas á altrás com los grans d' un mateix rosari, pera arribar al fi á una ó altra solució. L' amor presenta una acció psicológica y á voltas fins material; lo *spleen* es com un cel de plom, tot igual, format per un sol núvol immens quals contorns no podém determinar. Lo fenómen es en aquest segon cas solzament un, que pot reproduhir-se moltes vegadas per objectes diferents. Sa expressió en prosa sol formar en tots los idiomas oracions gramaticals molt curtas; sa expressió en vers pot donar peu á una sola poesia molt bona, á una colecció si 's vol, però pera ferne un poema psicológich li falta la base: acció. Per aixó jo 'l considero lo menos poema de tots los poemas psicológichs fills del *Intermezzo*, aquesta joguina que ben considerada te molta importància, perque es lo primer crit d' una revolució poética de que no s' han tret encara totes las conseqüencias possibles y convenientes pera 'l renouvament y la vigorisació de la poesia moderna.

Partint d' aquesta base de considerar á *Spleen* com un poema frustrat per culpa del assumpto, ¿careixen de mérit las poesias que componen la colecció? ¿Lo conjunt careix d' importància? Aquesta ve á esser la segona pregunta que feya unas quantas ratllas mes amunt y que contestaré ab brevetat pera arribar mes prompte al final d' aquest article, que ja s' ha anat prolongant mes de lo que las aficions críticas de nostre públich consenten.

Si ahont hi hagi bellas imatges, sentiment fondo, forma hábil y versificació fácil y armoniosa hi ha poesia, la colecció *Spleen* no n' está pas faltada. No trobém aquí en abundància algunas d' aquellas delicadíssimas composicions de *Morta*, pero sí aquella trista íntima que va d' un extrém al altre del grupo com una corrent oculta, y aqueixa corrent va produhint aquí y allá flors d' innegable mérit entre altrás que 's veuhen sense que logrin interessar nostra atenció. Tres ó quatre de aqueixas poesias, sobre tot, son en son género notables.

En quant al conjunt de *Spleen* constituheix una idea nova. Fins hi ha cert atreviment en la pretensió de fer un poema ab tal idea. Jo suposo un extranger al qual se li diu que en catalá hi ha un poema com lo que 'ns ocupa, aixis, sol, separat del resto del *Reliquiari*. ¿No 'l sorprendrà l' assumpto? ¿No preguntará desseguida com n' ha sortit l' autor? ¿No trobará l' intent original? Y si *Spleen* conté en detall poesias notables y en conjunt una idea original, es digne d' esser tingut en compte en la història de la poesia catalana, posantlo per sota de *Morta*, pero no per aixó desdenyantlo.

La última part del *Reliquiari*, que segueix á *Spleen* com una rialla que seguís á un gemech, es *Primavera*. Hem dit en altre lloch d' aquest estudi que podia considerarse com una colecció d' amorosas. Baix un altre aspecte es com un llarch cant al amor y á la primavera, en que las estrofas estan com deslligadas. La *Primavera* te menos acció que *Morta*; participa mes d' himne que de poema. No es la història d' un amor, sino la pintura del naixement y creixensa d' aquest y la invitació á estimar que 'l poeta endressa á la robadora de son cor dihentli:

Jo ab mas cansóns te donaré ma vida,
tu donam lo perfum de ton amor.

Semblant en aixó al immortal pare dels poemas lírichs, que, fins ell mateix, cuidá poch de reforzar interiorment á aqueixos per medi d' una acció latent que fos com la armassó que 'ls sostingues, en Matheu, fent una colecció de composicions que no poden considerarse com un grupo de poesias independentas, sino com á estrofas d' un poema, las ha deixat aixis, sens una acció material ó espiritual que tingues comensament, mitj y fi. Lo poema lírich en general y ab la forma mateixa d' aquestos de 'n Matheu que judiquem avuy, te per aquest cantó novas conquestas que realisar encara, conquestas que la costum general que empeny als autors á la forma narrativa continuada y propiament épica fa improbables, pero no impossibles. Jo no m' explico com grans poetes han oblidat aquest género en lloch de pèndresel per lo sério y anarlo perfeccionant. Podria esser una fecundíssima font d' obras sinceras y naturals y per una espècie de fatalitat cau, si es que algú se 'n recorda, en mans de poetes plorayres y falsos que la major part de las vegadas no passen de ser uns rimadors vulgars. Mes tot aixó necessita major

espai y altre lloch pera parlarne. Seguim, donchs, nostra espècie d' inventari de las obras de 'n Matheu.

Totas aquelles energies d' expressió y aquella fibra viril que de quant en quant apareixian en mitj de dolsas cansóns d' amor, prengueren un dia cos y produhiren un cant que si no es notable per sas imatges ni per sos pensaments, es en cambi una espècie de cant de guerra ple de forsa. L' autor de *Salvaterra* renaixia en *Lo cant del llatí*. Tal era 'l títol de la poesia. En 1878 los escriptors provençals havian convocat un certámen pera 'l qual lo catalá Albert de Quintana oferia dos premis. Un d' ells fou guanyat per lo gran poeta rumá Basili Alecsandri, obtenint l' accésit en Matheu. Aquell accésit se 'l emportava 'l *Cant del llatí* que acabem de mencionar. Vegis com lo califica en Francisco M. Tubino: «*Estos versos son un programa y un reto; programa, porque resumen cuanto siente y piensa el latino; reto, porque dicen hasta qué punto está decidido á mantener sus convicciones enfrente de las convicciones de otros hombres. Matheu fué en aquella ocasion el verdadero intérprete de las aspiraciones latinas en su expresion y forma más intimas y genuinas...* No obstant aixó, la rotunditat dels versos, la expressió justa y potent, y l' alé de la composició, un crítich sever hi trobará á faltar sempre lo que ja hem dit: imatges, pensaments, forma interna, quelcom de lo que constitueix la poesia en sa acepció mes gran.

Lo cant del llatí es del mateix any que 'l *Reliquiari*, del 1878. Fins es, segons crech, un xich anterior á aquell volum. Una circumstancia 'l porta, no obstant, á aquest lloch en lo present estudi y no al que li correspondria per riguros ordre cronològich, lo mes fora de rahó dels ordres la major part de las vegadas. Aixis com algunas qualitats de la *Cansó de la espiga* nos han portat á parlar del *Reliquiari*, *Lo cant del llatí* es lo passatge mes natural del *Reliquiari* á *La Copa*, obra forta y enérgica que no s' agermana gayre be ab aquella altra, suau y delicada. La lira d' en Matheu te dugas cordas: la una es de ferro, la altra d' or. De la una han sortit *Salvaterra*, *Lo cant del llatí* y *La Copa*; de la altra las *Cansóns alegres d' un fadri festejador*, *La Cansó de la espiga* y *Lo Reliquiari*.

La Copa, motiu d' aquest estudi, es sens dupte la obra mes important que fins avuy ha publicat son autor. Ben lluny estem ja d'

aquells esbossos de jove, indecisos y, com per dirho axis, irresponsables en sos defectes, inconscients, á voltas, en sas bellesas. Lo poeta está en tota la forsa de son talent y produheix una obra ben madurada. Si erra hi ha un dret á censurar-lo. Lo que fassi ara pot dirse que, poch mes ó menys, ho farà sempre. Per aixó intentarem parlar de son llibre ab tota sinceritat y absoluta independéncia d'agenas opinións que, en obras recents y que cridan, per algun concepte, la atenció, sempre son moltes, de caràcter impresionista y sovint contradictorias.

¿Qué representa *La Copa* en la poesia catalana? Prescindint d'aquesta representació ¿quins son sos mérits reals y efectius?

En general, y sense penetrar gayre en son interior, *La Copa* es, dintre'l catalanisme, una alenada de poesia essencialment moderna. En altrs bandes no ho fora tant; aquí ho es per complert. Lo catalanisme y la poesia moderna no han sigut pas fins ara los mellors amichs. Hi ha qui veu en aixó una gran qualitat; jo ho crech la mort del catalanisme si hagues hagut de prolongarse massa. No es pas, pera mi, un dels mérits mes petits d'en Matheu l'haver sigut sempre modernista en las formas que ha buscat pera sas obras (aquí ahont la corrent general no es aquesta), y l'haver desdenyat sempre la convencional poesia de certamen per aquélla altra mes modesta, pero mes verdadera, que es la única que ns ha de valer als ulls dels de fora casa. Héusela aquí la poesia que, diversament modificada segons las qualitats personals de cada un dels conreadors, deuria arribar á constituir la última forma, la darrera evolució de la gran escola catalana; mes gran, mes viva dintre d'Espanya; si aixó fes, que la mateixa escola castellana, tant escassa avuy en poetas que valguin la pena d'esser estudiats per las nacions que marxan al devant nostre! Té la brevetat que las impresións artísticas tenen en la vida actual, tota febril, tota inquieta, tota positiva; té la forsa que un sigle gastat exigeix pera que's digne girar sos ulls al art de la paraula rimada, aqueixa especie de joch sublim que en altres temps arrastrava als pobles y avuy sols impressiona á alguns esperits somniadors; té l'armonia ó l'color de la música ó de la pintura, per aquélla barréja especial de las arts que sol portar la necessitat de *fer nou* quan han agotat aqueixas tots los recursos propis: eixa es la escola nova que arrancaria al catalanisme de las mans dels erudits, y treyentli'l sabor de restauració arqueológica'n faria una literatura petita, pero forta y viva,

filla de son temps y no planta exòtica de bellesas reservadas pera uns quants *amateurs*, que no bastan per si sols pera fer estimar y respectar un poble. La generació nova s' inclina ja á aquest camí, sino en conjunt, al menos en algunas de sas individualitats, y no es la d' en Matheu ni de las últimas que han aparegut ni la menos influent. La influència del *Reliquiari* en molts d' eixos poetes sense gènere, y que per consegüent las conreen tots segons sas impressions del moment, es notòria; la de *La Copa* no crech que siga tanta, ni fora gayre convenient si la imitació havla d' esser exacta, porque 'l gènere de cansóns, que agrupadas aquí constitueixen un bon llibre y, fetas ab talent original, poden ser obras mestras, fetas per imitadors se 'ls pot aplicar, potser ab més facilitat que á altres gèneros, la tant coneguda frase de Shakspeare: *paraulas... paraulas... paraulas...*

No 's podria dir aixó d' en Matheu. (Y aquí comensém á contestar la segona pregunta que hem fet un xich mes amunt.) Vritat que en algunas bandes la idea no s' hi veu tant com en altrás, y sembla com que al naixement de tal ó qual cansó no ha precedit mes que l' afany d' augmentar lo volum. Defecte es aquest de que no s' ha lliurat potser cap autor de cansóns. De totas maneres en *La Copa* constitueixen la excepció.

L' estil de la última obra d' en Matheu te aquella espècie de *bourgeoisie* de sempre. Es un estil ni prosaich ni sublim, pero bell, simpátich, ple de rasgos felissos y arribant á voltas en una sola frase á aquelles alturas en que rumbejan los aristócratas de la poesia. En Matheu es un estilista que escriu en vers. Sa frase es la concentració d' una idea. A aixó es degut segurament lo qualificatiu de *fonda* que s' ha donat á sa inspiració y que realment lo pinta. Una tendència invencible, manifestada desde sas primeras obras, l' inclina al naturalisme en la expressió. Lo que concibeix fort ho vol dir ab forsa, lo que natural ab naturalitat, y pera lograrho salta per sobre de tot y no tem mereixe la qualificació de vulgar ó grosser. Es una conseqüència que 'l pseudo-classicisme d' altres temps, y despres 'l idealisme, no menos fals, han portat á no pochs poetes moderns, arrastrats per la reacció que era natural que vingués. La última expressió d' aixó la trobém en *Les Blasphèmes*, la darrera obra publicada á Fransa per Richopin, que arriba no pocas voltas á la brutalitat; una influència tímida y tal vegada inconscient la trobém en *La Copa*. No seré jo, per cert, qui censuri al autor per seguir aquest ca-

mí. Per molt respectable, per molt verdadera que sembli una teòria ó una costum, no hi ha talent vigoros que no pugui destruhirla y sobre sas runas edificarne una altra mes fecunda que la primitiva. Lo que sí aconsellaria jo al poeta de la *La Copa* y del *Reliquiari*, si sa reputació necessites de mos pochs autorisats consells, es que no 's separe del bon gust, que may pot atacarse impunement, com las teorias, com las escolas.

He calificat á *La Copa*, y seguiré calificantla d' aquí en avant, de col·lecció de cansóns. L' autor, més escrupulós que jo, li ha donat lo sub-títol de *brindis y cansóns* considerant que no totas las composicions del volum tenien la mateixa forma (com la divisió ó no divisió en estrofas, lo tenir ó no tenir tornada.) Mes que aquesta divisió, relativa á la part exterior, podria fersen una altra relativa al fons: la divisió de las poesias en patrióticas y amorosas. Lo carácter de las primeras es la forsa; lo de las segonas es la dolsor expressant un sentiment lleuger, inconstant, tot exterior, per dirho aixís. Y no deixan de produhir contrast un grupo ab l' altre, ni deixa de sortir del llibre, com del conjunt d' obras d' en Matheu, un curios tipo de poeta, barreja de vigor y de delicadesa alhora. Entre las poesias patrióticas la mes notable es induptablement la titulada *A Felip Quint*, cansó magnífica que quedarà en la literatura catalana com model de son género; segueixen després *Pobra pàtria*, *Cant de germanó* y *Lo dret vell* com á mes importants y com á ménos las tituladas *A mos amichs*, *Per un dinar de Jochs Florals*, *Ni blanchs ni negres*, que en rigor es com una espècie de programa en vers d' un partit catalanista: lo que maleheix de tots los partits. Entrè 'l segon grupo, que no es lo mes notable del llibre, sobresurten las composicions *A tu*, *Tots dosets*, *Dolsors* y *¿Ho veus?*. Totas se distingeixen, mes que per res, per lo artísticament que están fetas. Réstam encara per judicar una poesia que no es fácil decidir á quin grupo perteneix. No vull passarla en silenci, perque es d' un género que reconeixerian, sens dupte, los crítichs extrangers, pero que aquí 'm temo no sigui gayre apreciada y fins hagi desagradat á alguns. Me refereixo á la titulada *Filoxera!* que á mi 'm recorda un xich *Les litanies de Satan* del autor de *Les Fleurs du mal*, tant estimat en sa pàtria y tant ignorat aquí que fins quan un lo cita no falta entre nostres escriptors qui 's preguntí si no se li ha volgut jugar una broma de mal género donant per célebre un llibre que ell no coneix. Com lo poeta francès denominava á sa obra *lletanias*, lo poeta catalá podria

titolarla *las absoltas del vi*, perquè realment te de absoltas tota la marxa, tota l'harmonia monòtona y severa. Es una poesia completament nova en català, bona y digne, per lo tant, d'esser tinguda en compte al judicar *La Copa*.

Dugas influéncias noto jo en aquesta obra, parlant en general, com se notava també la de Heine en *Lo Reliquiari*, pero aquí molt ménos marcada, conservant mes la independéncia. Las influéncias de que parlo son la de Beranger y la de Mistral, aquest últim en algunas pœsias de *Lis isclo d' or*. La segona'm sembla inconscient, no gayre senyalada, filla no d'un propòsit sino de la admiració que'l poeta provensal inspira al nostre; la primera'm sembla voluntaria, buscada, com si en Matheu somniés ab esser, ab algunas modificacions, lo Beranger de Catalunya. D' ell te bona cosa, de desde algunas qualitats del estil fins á aquella ductilitat de facultats que permetia al simpátich poeta escriure lo mateix *Le Roi d'Ivetot* que *Le Chant du cosaque*, dos extrems ben oposats: la lleugeresa y la forsa.

Comprenc que es hora ja de terminar aquest estudi, poch interessant pera una bona part de nostres lectors. Duas paraulas, no obstant; pera terminarlo. *La Copa* es una obra qual bellesa principal estriba en lo conjunt (y per lo tant aixís deu esser considerada); qual mérit major es l'element nou que aporta á la poesia catalana. Te defectes, pero lo enumerarlos es treball que jo deixo á altres, perquè voldria haver sigut aquí més propagandista del género entre nostres poetas que fret analisador, semblant á un estirat professor d'anatomia. Pera fixar lo lloch d' en Matheu mes que tot lo que jo he dit serveix la següent frasse que un crítich-poeta, qual nom he citat ja en altre lloch d' aquest estudi, escribia en certa ocasió: «los escriptors, especialment los poetas, poden dividirse en tres grans categorías: primera la d' aquells en los quals l'enginy prevaleix al art; segona, la d' aquells en los quals l'enginy y l'art van admirablement d' acort; tercera, la d' aquells en lo qual l'art es superior al enginy.» En la tercera categoria deu incloure la literatura catalana 'n Matheu. ¡Ah! pero sápigam los odistas impenitents, que en aquesta secció inclou l'escriptor esmentat nada ménos que á Pope, á Racine y á Gautier, qual companyia es mes preferible que guanyar molts llorers en los certámens y no fer donar ni un pas á la literatura pátria.

NOTA. Matheu ha publicat, á mes de las obras mencionadas en aquest estudi, una notable traducció dels *Petóns* de Joan Segon, feta en col·laboració ab en Ribot y Serra, y que aparegué anònima; havia fundat abans, junt ab l'impresor Aldabert, *La Renaixensa*, que poch després comensá á dirigir n' Angel Guimerá; publicá també ab en Francesch Pelay Briz lo *Calendari Catalá*, y ell sol un tomo que tituló *Anuari*; per últim comensá á publicar la *Biblioteca del Renaixement* y en la actualitat dirigeix ab molt bon gust *La Il·lustració Catalana*. Las poesias, acompanyant en aquest periódich alguns grabats, y altrás composicions que poden dirse d' *encàrrech*, revelan sempre un talent distingit y que sap ésser oportú fins en lo petit, fins en lo insignificant.

RAMON D. PERÉS

L' ATACH DEL MOLÍ

PER EMILI ZOLA

(Continuació)

DINTRE 'l mateix molí se sentien de tant en tant passos pesats que devian ser dels centinellas que's rellevavan. Pero lo que mes cridava sa atenció eran los sorolls que sentia pujar de la habitació que s'esqueya sota sa cambra. Mes de quatre vegadas s'ajupí per terra y aplicá la orella sobre 'l paviment. Aquesta pessa era precisament aquella en que havian tancat á n'en Domingo. Devia caminar de la paret á la finestra, porque la Francisca sentí per una bona estona la cadéncia regular de sos passos; despres succehí un gran silenci; se devia haver assentat. De mes á mes tots los rumors anavan parant, tot s'adormia. Quan tota la casa semblá ensopirse, ella obrí sa finestra ab tot lo cuydado possible y s'hi recolzá.

A fora, la nit era serena y xafogosa. Lo prim creixent de la lluna, que s'acotxava darrera 'ls boscos de Sauval, llumenava la campinya ab pàlida claror. Las ombras estiradas dels arbres ennegrian los prats, mentres que l'herba, en los llochs descuberts, agafava una dolsor com de vellut verdós. Mes á la Francisca no l'entretenia gayre lo misteriós encant de la nit. Estudiava la campinya, buscant los indrets ahont los alemanys hi havian colocat centinellas. Veya ben bé sas ombras escalonarse per tot lo llarch del Morella. No n'hi havia mes que una devant del molí, á la altra banda del riu, á la vora d'un sálzer quinas brancas tocavan á l'áigua. La Francisca 'l distingia perfectament. Era un galan xicot que romania inmóvil, de cara al cel, ab l'ayre somniador d'un pastor.

Alashoras, despres d'haver inspeccionat minuciosament per tots

indrets, va tornar a l'asséure, demunt son llit. Hi permanesqué prop d' una hora, fonament absorta. Despres torná a escoltar; la casa ja ni respirava. Torná de nou a la finestra, doná un cop d' ull; pero sens dupte una punta de la lluna, que's veyia encara derrera 'ls arbres, li feya nosa, perque 's posá a esperar altre cop. Per últim li semblá la hora arribada. La nit era del tot negra, ja no apercibia 'l centinella del devant, la campinya's desplegava com una mar de tinta. Pará un instant la orella y 's decidí. Allí hi havia una escala de ferro de barras empotradas a la paret, que passava prop de la finestra, que anava de la roda al graner y que servia altre temps als moliners pera visitar determinats rodages; mes, tant lo mecanisme's modificá; feya temps que la escala desapareixia sota la eura espessa que hi abundava en aquell costat del molí.

Francisca saltá atrevidament a la balaustrada de la finestra, s' agafá en una de las barras de ferro y 's trobá en lo buyt. Comensá a baixar. Las faldillas li feyan molta nosa. Bruscamment se va despendre una pedra de la paret y caygué al riu fent un soroll sonor al tocar l' áyguia. Ella s' aturá esglayada. Pero comprengué que 'l salt d' áyguia, ab son continuat trontoll, tapava de sobra tots los sorolls que ella podia fer, y llavors comensá a baixar ab mes ardiment, tantejant l' eura ab lo peu y assegurantse de la fortaleza dels esglahóns. Quan fou a la mateixa alsada que la cambra ahont estava tancat en Domingo, s' aturá. Una dificultat imprevista estigué a punt de ferli perdre tota l' esma; la finestra de la pessa de baix no venia a dret fil sota la finestra del seu quarto; estava separada de la escala y quan allargá la má no trobá mes que paret. ¿Li caldria, donchs, tornar a pujar sens haver dut a terme son projecte? Sos brassos se cansavan; lo murmuri del Morella, sota d' ella, comensá a donarli vértich. Llavors arrancá de la paret petits fragments de ciment y 'ls tirá dintre la finestra d' en Domingo. Ell no va sentir res; potser dormia. Esgarrapá de nou la paret, ensangrenantse 'ls dits. Y estava acabant la forsa y se sentia caure endarrera, quant, per últim, en Domingo obrí pausadament lo finestró.

— Soch jo, murmurá la Francisca. Agafam aviat, sino caych. Era la primera volta que 'l tutejava. Ell la agafá, sortintse enfora, y la entrá dins del quarto. Un cop allí, la Francisca's desfé en plors, ofegantse 'ls sanglots perque no la sentissin. Despres, fent un suprem esforç, se calmá.

— ¿Que esteu custodiat? preguntá ella en veu baixa.

En Domingo, meravellat encara de veurela d'aquella manera; feu un signe tot senyalant la porta. Se va sentir un ronch a la altra banda; lo centinella, rendit per la son, s'havia tingut d'ajeure per terra contra la porta, pensant que d'aquesta manera el presoner no tindria eixida.

—Cal fugir, digué ella ab vivesa. He vingut per suplicarvos que fugisseeu y pera donarvos l'adeu.

Pero ell, com si no la sentís. Seguia dihent: —Com, sou vos, sou vos? —Oh! quina por m'havéu fet! Vos podiau matar.

Y li prengué las mans y las hi petonejà.

—Qué us estimo, Francisca! Sou tan valenta com bona. Sols una cosa 'm donava cuydado; era de morir sens podervos tornar a veure. Mes ja sou aquí y ara ja 'm poden fusellar. Despés d'haver passat una bona estona ab vos, ja 'm trobareu a punt.

De mica en mica, ell se la havia anat acostant, y ella apoyava el cap demunt sa espatlla. Lo perill los acostava. Ho oblidaren tot en aquella íntima situació.

—Ah! Francisca, digué en Domingo ab carinyosa veu; lavuy es la diada de S. Lluís, lo tant esperat dia de nostre casament! Res ha pogut separarnos, perque héunos aquí á tots dos sols, fidels a la cita. ¿No es veritat? es ren aquesta hora el matí de las bodas.

—Sí, sí, afegí la Francisca; el matí de las bodas.

Y frisosos, se cambiaren un petó. Pero, tot d'una, la Francisca s'en desfé; la terrible realitat se presentava devant d'ella.

—Cal fugir, cal fugir, mormolá. No perdém ni un minut.

Y com ell extenia ls brasos en la fosca pera agafarla de nou, lo tutejà altre cop.

—Oh! per favor t'ho demano, escoltame. Si tu't mors, jo també moriré. De aquí á una hora ja serà dia; vull que te'n vagis tot seguit.

Alashoras explicá son plan ab rapidesa. La escala de ferro baixava fins á la roda; un cop allí, ab ajuda de las paletas, podria saltar dintre la barca que estava arreconada. Aixís li fora fácil guanyar la altra vora del riu y escapar-se.

—Pero hi deuen haver centinelas? li va contestar ell.

—Una sola, aquí enfront, al peu del primer salzer.

—Y si s'adona de mí, y si vol cridar?

La Francisca s'extremí. Li posà á la mà un ganivet que ella havia baixat. Hi va haver un moment de silenci.

—Y 'l vostre pare, y vos? digué 'n Domingo. Pero no, no puch fugir. Un cop jo fos fora, aquests soldats os masegarian potsér... No 'ls coneixeu. M'han proposat de deixarme anar si consentia á guiarlos pe'l bosch de Sauval. Quan me trovarian fora serian capassos de fer qualsevol cosa.

La noya no s'entretingué á discutir. Sols responia á totes las rahons que ell donava:

—Per l'amor que 'm duheu, fugiu. Si es que m'estimeu, Domingo, no os quedeu aquí ni un minut més.

Despres, li prometé que tornaria á pujar á sa cambra. Ni ningú sabia que ella l'hagués ajudat. Va acabar per pendrel en sos braços, per besarlo, per convencel, en un arranch de passió extraordinaria. Ell ja estava convensut. No hi feu mes que una objecció:

—Jureu-me que 'l vostre pare sap que heveu baixat aquí y que ell també m'aconsella la fugida.

—Lo meu pare es qui m'ha enviat, respongué atrevidament la Francisca.

Mentia. En aquell moment no tenia sino una necessitat inmensa, tenirlo en seguritat, fugir de la abominable idea de que la sortida del sol fora 'l senyal de sa mort. Tan bon punt ell estigues lluny, totes las desgracias li podían caure sobre; fins aixó li semblaria dols sabent que ell vivia. L'egoisme de sa tendresa 'l volia viu, fos lo que fos.

—Está bé, digué en Domingo, faré lo que voldreu.

Ja no parlaren més. En Domingo tornà á obrir la finestra. Pero, de cop, un soroll los deixá glassats. La porta va trontollar y creyan que la anavan á obrir. Quasi era segur que una ronda havia sentit sas veus. Y tots dos drets, apretat l'un contra l'altre, esperavan ab inesplicable angoixa. La porta va ser sacsejada de nou, pero no 's va obrir. Tots dos feren un sospir aufegat; ho acabavan de comprendre; devia ser lo soldat ajegut davant la porta, que s'havia mogut. En efecte, regná altre cop lo silenci, y 'ls ronchs tornaren á comensar.

Lo primer que volgué en Domingo fou que la Francisca pujés á sa cambra. La prengué en brassos y li dirigí un mut adeu. Despres l'ajudà á agafar la escala y s'repenjá ell també. Pero renuncià á baixar un sol esglahó avans de que ella fos en son quarto. Quant la

Francisca hi hagué entrat, deixá escapar ab una veu lleugera com un sospir :

— A mes veuré; t'estimó!

Permanesqué recolzada; intentá de seguir á n' en Domingo. La nit seguia iessent molt négra. Buscá l' centinella y no l' va veuré; tot sol, lo sálzer produhia una taca pàlida entremitj de las tenebras. Durant un instant va sentir lo cos d' en Domingo rossar ab l' aura. Tot seguit la roda sorollá, é hi hagué un lleuger esquitxech d' aygua que li anunciá que en Domingo ja havia trobat la barca. Al cap d' un minüt, en efecte, va distingir la ombrosa silueta de la barca damunt la capa grisa del Morella. Alashóras una terrible angoixa li nuá la garganta. A cada instant creya sentir lo crit d' alarma del centinella; los més petits sorolls, espargits per la ombra, li pareixian passos prècipitats de soldats, fressa d' armas, fusells que carregavan. Mentrestant los segons passávan y l' camp guardava sa pau sobirana. En Domingo ja dévia arribar á la altra banda del riu. La Francisca ja no veyá res. Lo silenci era magestuós. Y sentí un trepitj, un crit rònch, la sorda cayguda d' un cos. Després, la quietut fou mes profunda. Llavoras, com si hagues sentit passar la mort, restá tota freda en mitj de la espessa nit.

— Mentrestant los segons passávan y l' camp guardava sa pau sobirana. En Domingo ja dévia arribar á la altra banda del riu. La Francisca ja no veyá res. Lo silenci era magestuós. Y sentí un trepitj, un crit rònch, la sorda cayguda d' un cos. Després, la quietut fou mes profunda. Llavoras, com si hagues sentit passar la mort, restá tota freda en mitj de la espessa nit.

Desde que apuntá l' dia una confusió de veus aixordava l' molí. Mestre Merlier havia anat á obrir la porta de la Francisca. Aquesta baixá al pati ab semblant pàlit y tranquil. Pero un cop allá, no pogué contenir una esgarrifansa, devant lo cadavre d' un soldat prussiá, que estava estirat en terra prop del pou, cubert ab una manta.

Al voltant de son cos, uns quants soldats gesticulavan, cridavan ab un to de rábia. Alguns d' entre ells amenassávan al poble ab sos punys. Ab tot, l' oficial havia fet cridar á mestre Merlier como á arcalde.

— Heus aquí, li digué ab veu ofegada per la fúria, un dels nostres, que s' ha trobat assassinat á la vora del riu... Necessité un cástich exemplar, y conto que vos nos ajudaréu á descobrir l' assassí.

— Tot lo que volgueu, respongué l' moliner ab tota sa flemma. Solzament que no será gens fácil.

L' oficial s' ajupí pera destapar un tros de la manta que cubria la cara del mort. Llavoras aparequé una horrible ferida. Li havian clavat la arma al coll, la qual restava encara en lo forat. Era una ganiveta de cuyna ab mánech negre.

—Guayteu aquest ganivet, digué l' oficial á mestre Merlier; potser que 'ns ajudarà en nostras pesquissas.

Lo bon vell s' espantá al primer moment. Però tot seguit li passá, y respongué, sense bellugar un sol muscle de la cara:

—Tothom ne té per l' istil, de ganivets, á n' aquesta terra... També podria ser que 'l pobre home, cansat de batres, s' hagues enviat al altre mon ell mateix. Aixó 's veu.

—Calieu! cridá furiós l' oficial. No se que es lo que 'm deté de calar foch al poble pels quatre cantóns.

Per fortuna la ràbia 'l priyava de fixarse en la remarcable alteració de la cara de la Francisca. S' havia íngut d' assentar en lo banch de pedra aprop del pou. A pesar seu, sos esguarts no 's separavan de aquell cadavre, estes á terra, gayre be á sos peus. Era un bon mosso, guapo, que s' assemblava á n' en Domingo, ab cabells rossos y ulls blaus. Aquell parescut li malmestia 'l cor. Pensava que tal vegada 'l mort havia deixat allá baix, á l' Alemanya, alguna estimada que ploraria. Clavat á la garganta del mort, regoneixia son ganivet. Ell l' havia mort.

Mentrestant, l' oficial parlava d' aplicar terribles midas á Rocreuse, quant vingueren una colla de soldats. Acabavan de adonarse tot just de la fugida d' en Domingo. Aixó causá una gran agitació. Lo oficial se 'n aná al quarto ahont l' havian tancat; mirá per la finestra que havia quedat oberta, ho compregué tot, y se n' entorná exasperat.

(Acabarà)

D. MANUEL MILÀ Y FONTANALS

Mo ha sortit encara de la impremta lo present número quant ha vingut a sorpèndrens la notícia de la mort d'un insigne fill de Catalunya: D. Manuel Milà.

No es certament a nosaltres, representants d'un criteri literari diferent del que tingué sempre l'admirador decidit y casi exclusivista de Walter Scott y de Manzoni, á qui correspon portar aquí tots sos mérits y cantar un himne á sa memòria, que per altra part respectém y estimém com tots los cataláns. Prou periódichs hi ha que estavan en perfecta comunió d'ideas ab ell ó als quals totas las teorías literárias son iguals porque no'n tenen cap, y uns y altres ompliran lo lloch que, á no ser aixís, nos considerariám obligats á omplir nosaltres y ho fariam ab lo gust de qui fa 'l panegírich de l millor dels homes y 'l mes conciensut de nostres literats en totas sas investigaciós del passat.

Mes aquest home de clara inteligéncia y constant laboriositat, estava, com tants altres de menos valer que ell, de cara á tot lo que fou, d'esquena á lo que ara es. En sa llarga vida assistí al despertarment de la fecunda revolució del romanticisme y lo gust que aquest mostrá per la Etat Mitja l'inflú de tal manera que s' dedicá sempre á estudiarla, fins al punt de constituir son parer autoritat en las matèrias ab ella relacionadas. Las influéncias de la joventut pot dirse que determinaren en ell ja pera sempre al home. En va 'ls anys passaren y comensá á apagar-se gradualment la aureola de gloria feta sobre 'l cap de Walter Scott y 's comensá á pensar que no tot era la Etat Mitja: en Milà no volgué sapiguerho y seguí pensant sempre com havia pensat al principi. Potser quedarian ja pochs professors de literatura que recomanessin encara tant la lectura de Walter Scott, y en veritat si la novela moderna no tingués altres mestres que aquell ¡seria tan petita en lloch d'esser un género gegant que escala 'l cim de la glória literária pera treurer d'ell á la epopeya y posarse en son lloch! Y fou estétich en Milà y han vingut los temps moderns desdenyant la estética ó quant menos redu-

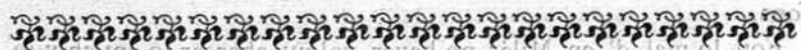
híntla molt: ell no ha volgut sapiguerho y ha seguit ensenyantla extensament y com si tothom li dongués una importància capital en la instrucció pública. L'estètic Milá ha reascut en l'estètic Marcell Menéndez Pelayo, altre eruditíssim desdenyador dels moviments moderns, però que, no obstant, los estudia y coneix a fons.

Fou lo mal d'en Milá: no haver volgut abarcar lo àntich y lo modern en una d'aqueixas síntesis lluminosíssimas de las grans inteligèncias, y en lloch d'aspirar á la sabiduria d'arxiu aspirar á una altra mes viva que, ay, per desgracia es fruyt que no sol produhirse gayre sovint en Espanya, ahont los homes s'absorbeixen per complert buscant un dato, una curiositat ó no's dedican al estudi y perden tristament lo temps. En Milá ha mort y la història literària conservarà son nom ab amor y respecte, però en Milá no ha realitat tota la obra que sa inteligència podia realisar. S'ha acontentat ab possehir una sabiduria morta quant podia haver aspirat a mes si aixís com en los comensos de sa carrera va rebre las influèncias estrangeras de teorias que llavors semblavan lo *summum* de la bellesa y de la veritat hagues volgut rebre també las influèncias posteriors, convensut d'aquesta veritat: que las èpocas van canviant y es precis canviar ab ellas de literatura y fins d'aquells autors que forman com la família del home d'estudi.

La influència d'en Milá ha sigut molta porque gran era sa autoritat, reconeguda per molts sabis estrangers, però a sa patria (que tant li deu) hauria pogut prestarli serveys encara majors si hagues tingut mes confiança en sas foras y no hagues cregut ab tanta fermesa lo que li haviam sentit dir mes d'una vegada: no's pot ser sabi més que escullint un ó dos punts determinats d'una ciència y dedicantse á ells tota la vida. De totes maneres en Milá ha sigut molt útil á sa patria, qual nom ha fet respectar per tot arreu, y, tal com es, tal com ha baixat á la tomba, constituheix una de las mes llegendàries reputacions espanyolas. Son llorer menos bell no es sens dupte 'l d'ésser un dels restauradors y mestres del catalanisme.

Hem fet, ab la brevetat que la falta de temps y d'espai nos permet, un judici independent y franch sobre una personalitat respecte de la qual solian acumularse ja en vida no mes que frases d'elogi, banals y sense conseqüència. No creyem que'l parlar d'una glòria patria com ho hem fet nosaltres sigui poch patriòtic. En tot cas, si á algú li sembla, sàpiga que es mes patriòtic senyalar defectes que

aplaudir á ulls cluchs. La generació nova, per altra part, te dret de judicar á aquesta important figura literària, y ho farà tart ó dejorn, com nosàltres, perque la mort d'en Manuel Milá y Fontanals no es la pérdua d'un home, es una generació que s'en va.

NOVAS

La revista francesa *Le Livre*, quals judicis literaris son sempre d'una independència gran, respecte 'l'mérit ó desmérit de las obras que judica, pero que de quant en quant tendeix massa á la censura ó subjecta massa á la impressió personal del crítich la opinió general; ha parlat, de poch temps á aquesta part, dugas vegadas de *La Atlántida* ab motiu de las traduccions francesas de MM. Savine y Pepratz, de la última de las quals nosaltres no n' havem parlat encara, però pensém ferho en lo próxim volum de Setembre. Lo crítich judica *La Atlántida* no com home d' estudi sino com aficionat á qui 'l poema sembla haver divertit poch. Troba que 'l poeta ha donat probas en sa obra de possehir tant talent com M. Leconte de Lisle en sos *Poèmes barbares*, però que la emoció hi falta; que interessa mes al cap que al cor; que l' assumptó 's prestava á fer descripcions magníficas y Mossen Verdaguer ho ha fet aixis; que ha descrit admirablement lo mar y las montanyas, la Naturalesa tota, però que, artista abans que tot, no conhou. Finalment termina dihent que prefereix *Mireille* á *La Atlántida*. Y heus aquí ahont está inoportú lo Sr. F. G., que firma la critica, perque ni sa missió era dir quina d' aquestas obras li agradava mes, sino si *La Atlántida* que li presentavan traduhida era un bon poema ó no, ni es just comparar obras tan completament diferentas en sa intenció y en sos medis. Per lo demes *La Atlántida* no es, potser, la obra definitiva de Mossen Jacinto Verdaguer, com Mireya ho ha sigut respecte á Mistral, y si un assumptó grandió però fret impedí á nostre poeta desplegar tots sos riquíssims tresors de sentiment, aixó no vol dir que, jove encara y mes inspirat que may, no pugui donar á son pais novas *Atlántidas* grans y humanas tot alhora. La lectura d' aquest poema sol no dona prou idea á un extranger de qui sigui nostre poeta, y, si en la tira de M. Leconte de Lisle hi falta la corda del sentiment, no aixis en la de Mossen Jacinto Verdaguer. Per aixó 'l judici de *Le Livre* no será pas lo qui quedarà sobre Mossen Verdaguer, sino que sens dupte será destruhit com una apreciació lleügera y feta ab datos insuficients. Aqueixa destrucció correspon á las mateixas obras posteriors de nostre poeta y ha d' esser pera ell un incentiu á fi de que sa fecunditat no 's dongui á si mateixa per terminada abans de temps.

La mateixa Revista que te per corresponsal á Espanya á en Pompey Gener, inserta periódicament excelentas correspondéncias d'aquest á las quals sols los hi falta alguna major abundància de datos sobre 'l moviment literari, sobre tot respecte á obras de segona fila, però que no per aixó son ménos dignas de figurar en una correspondéncia extrangera. Lo catalanisme, que l' autor no oblida per mes que alguna vegada 's mostra sever ab ell, hi está també representat, y en dels últims números pot veures una critica de las *Notas de color* d' en Narcís Oller. Lo crítich acusa al autor, entre varis elogis, de caure algunas vegadas en la vulgaritat, però nostre amic lo Sr. Gener, que está acostumat á veure en los naturalistas francesos mil *vulgaritats* semblants, reconeixerá que 'l defecte, si hi es, no es del home sino de la escola, y que per altra part no deixa d' ésser discutible si las vulgaritats de la vida deuen ó no pintarse méntres se fassi ab talent, com ho fa nostre company, un dels poch naturalistas d' Espanya que cultiva la novela á consciència.